

eene binnenkamer, het eene „hofje” na elkander in en uit; bij Fritz Reuter heeft men meer den frisschen blauwen hemel boven zich. Stel eens, dat Pieter Stastok in die oude vestingsteden gevangenisstraf had gehad, de stumperd zou het bestorven hebben!

Fritz Reuter heeft dus al verhalende ons denzelfden dienst bewezen als Betje Wolff, de vermaarde schrijfster onzer achttiende eeuw, het deed.

De „weduwe Ds. Wolff” was ook erg voor de „verlichting.” Ze dweept met de „nieuwigheid.” Altijd met de „nieuwigheden” van haar tijd. Nu zou ze zelf weer tot de achterlijke luiden behooren. Zij laat ons ook in haar kostelijke boeken — die iedere Hollandsche jongen, elk flink Hollandsch meisje, *van buiten* moest kennen! — onbedaarlijk lachen om haar scheepskapitein Harde en z'n onbetaalbare egade tante Martha. Men kent toch *Sara Burgerhart* en *Willem Leevend* nog?

En nu bij „Betjen” hetzelfde geval als bij Fritz. Beiden zijn vurig voor den „vooruitgang,” maar hun hart hangt, *zonder dat ze zich dit ten volle bewust zijn*, aan het oude. En zoo doen ze ons op de meest onverdachte wijze gevoelen, dat dit oude *nog zoo slecht niet was*, en verre van onbeminnelijk!

Zóó in Mecklenburg, zóó in Oud-Holland.

Wat ging het daar nog „vaderlijk” toe in dat land van Fritz Reuter! „Vaderlijk” in den bedenkelijken zin, dien het woord kan hebben, als bedoeld wordt, dat de „landsvader” zijn burgerij te kinderlijk houdt; maar *vaderlijk* óók in den nobelen, den hoogen zin des woords.

Natuurlijk, Reuter schertst er mee als Heine — man van veel boosaardiger spot. Als de hertog 's morgens „z'n slaapmuts, die hij over de kroon had getrokken,” afzet, dan roept heel de burgerij vriendelijk: „Goeden morgen, papa.”

Kinderlijk, kinderachtig, oordeelt onze tijd bij dezen spot, maar toch ook *hartelijk*, het valt niet te ontkennen.

Men leefde nog *samen*. Alleen, dat mag niet ontkend: tot zelfstandige ontwikkeling was het Mecklenburgsche boerenvolkje nog niet gekomen. Men had de lieden niet mondig laten worden. En gaat dat niet goedschiks, dan komt het kwaadschiks. Dat leert de historie zonder mankeeren.

Of we Reuters werken zonder bezwaar aanbevelen?

Veroorloof ons een huiselijk beeld. Het is er mee als met roomtaart: af en toe een stukje kan geen kwaad, maar men moet er vooral geen te groot brok van nemen. Dan wordt het zoete *te zoet* en dus onsmakelijk.

Fritz Reuter *herhaalt* zichzelf te veel. Het zijn altijd weer dezelfde grappen en grollen. De tweede honderd pagina's van de „Kamillen”-verschillen in den grond der zaak niet van de eerste. Het is geen voortzetting van verhaal, het is maar nóg een naadje zetten op dezelfde oude kous.

Men heeft in ons land vaak Reuter vergeleken met Cremer, maar dat is een vergelijking, die mank gaat. Cremer was sentimenteel, vaak onuitstaanbaar sentimenteel. Reuter is op en top humorist.

Cremer's Betuwsche en Veluwsche boeren zijn *verdichte* boeren, voortgekomen uit des schrijvers fantasie.

Reuters Mecklenburgers zijn *echte* lui, goed gezien, perfect waargenomen, enkel een beetje als caricatuur geteekend, om ze duidelijk te laten kijken.

Eh — vreemd verschijnsel op het eerste gezicht — Reuter is veel meer Nederlandsch dan Cremer!

De menschen van „*Ut min Strömtid*” en „*Olle Kamillen*” zijn heusche landlieden, zooals men ze nog in niet *verschaafde* streken van Groningen, Drenthe en Overijsel wel vindt! Echte Sassen (Saksers zegt men meestal verkeerdelijk) of wilt ge: *Nederduitschers*. Cremer's menschen zijn bliken popjes uit een Neurenberger doos, zij rammelen als ge er tegen tikt.

Fritz Reuter staat dus ongetwijfeld veel hooger. Hij was geen man van de studeerkamer, die verzinsels bedacht. Hij gaf, *wat hij vond*.

En dat zijn Mecklenburger vondsten in hun *plattuts* in ons land zulk een opgang hebben gemaakt, getuigt van stamverwantschap tusschen de luiden van Oost- en Noordzee.

't Klinkt misschien wat te stout, maar we zouden haast beweren: Fritz Reuter is de eerste Mecklenburger geweest, die maar genaturaliseerd (vertaald) — en dát zelfs was eigenlijk jammer — behoefde te worden, om een Nederlander (meer Fries en Groninger dan Hollander, het is zoo) te wezen *in hart en nieren*.

Men zou den geestigen en goedhartigen schrijver den heraut van den Prins-Gemaal kunnen noemen in ons Vaderland. *Hij* is het geweest, die de eer had ons Hertog Hendrik voor te stellen. En beter introductie was niet denkbaar!

J. P.

De jeugdige Postmus.

't **I**s op een Zondagavond acht uur in de Meimaand van 1880. Ik leid u binnen in een achterkamer van een huis in Groningen, waar een twaalfstal jonge mannen vergaderd zijn; de oudste misschien 25 jaar oud, de jongste, dat was ik zelf, pas achttien. 't Zijn allen onderwijzers van Christelijke scholen, op een tweetal na: een reus met blonden baard, en een kalme stevige man, die beiden het onderwijzersjasje hebben uitgetrokken en zich voorbereiden voor een ander beroep.

't Gaat er gezellig toe. De lange Gouwenaars dampen; een groote koffiekant op koperen komfoor staat op tafel naast een schaal met koek, anders zou men niet in Groningen wezen! Op den rand der tafels liggen Bijbels. Want de jonge mannen houden hun geregelde vergadering; 't is „Vriendenkring,” die om de veertien dagen samenkomt voor Bijbelbespreking, en waar na de pauze vrije opstellen geleverd worden, gewoonlijk van letterkundigen of historischen aard.

Daar leerde ik Postmus kennen. Mag 'k hem eens even teekenen, zooals hij daar zit zonder pijp, want hij rookte niet? Ge zult zien, dat hij weinig gelijkt op het portret, dat we verleden week in „Timotheüs” hadden; alleen de scherpe oogen en het peinzende voorhoofd zijn dezelfde gebleven; slechts is dat laatste hooger geworden.

Hij is klein van persoon, en die kleinheid herhaalt zich in alle deelen van het lichaam. Wat een fijne hand, die de mijne ter kennismaking drukt. Wat een fijn, kleurloos gelaat, zonder baard nog, mager van de studie, met scherpe trekken, en een neus, die wat omhoog wipt. Het hoofd wordt gekroond door donkerblond haar, nog al lang, in het midden gescheiden, van die fijne haren, die eenigszins golven.

Hij trok me terstond aan, en meer nog in deze en in de volgende vergaderingen, twee jaar achtereen, door zijn persoonlijkheid. Altijd sprak hij mee, want over alles kon hij meespreken, en dikwijls was hij in tegenspraak. Hij was reeds begonnen zelf na te denken, en daardoor was hij het dikwijls niet eens met de meeningen van ons, die, gelijk jonge menschen gewoonlijk doen, de meening hebben van de omgeving, waarin ze opgegroeid zijn. En dan gaf het van die prettige vechtpartijtjes, altijd in aangename toon, want *Vriendenkring* bleef het. Wat hebben we genoten, vooral van Postmus en den „stoeren Calvinist” in ons midden, die 't steeds oneens waren. De laatste kwam met weldoordachte argumenten, doch Postmus met zijn scherp en vluggen geest wist altijd een zwak punt in de redeneering te ontdekken, wierp er een kwinkslag tusschen, waarvan hij altijd voorzien was, en kreeg de lachers op zijn zijde. Dan werd de Calvinist niet boos, maar kwam met tegenargumenten, en Postmus moest weer bestrijden. Het zal dien Calvinist, die dit schrijven ook leest, en wien ik bij dezen weer een Vriendenkring-groet zend, stellig een vreugde zijn geweest, dat Postmus op later leeftijd beslist voor het Calvinisme gekozen heeft. Zou Vriendenkring hem daarvoor den eersten stoot hebben gegeven?

Doch wanneer Postmus ons zijn letterkundige opstellen gaf, dan luisterden we, en dan was er geen tegenspraak, want daarin was hij ons allen de meerdere. Was er een oudere in ons midden geweest, dan had hij wel kunnen voorzeggén, dat Postmus op later leeftijd een letterkundige van naam zou worden. Wij dachten daaraan niet; wij waren nog in ons tijdperk van ontwikkeling, maar we gingen toch, zonder dat we 't wisten, in de richting van den aanleg, door God ons gegeven.

Ik ontmoette Postmus ook buiten Vriendenkring. Ook op de zangvereniging. Daar kwam hij niet om den zang; hij was geen zanger. „Zingen verraadt afwezigheid van gedachten,” zei hij. Hij kwam er voor de gezelligheid; we zochten daar ontspanning na een week van schoolarbeid en ingespannen studie.

Maar vooral in zijn tehuis. Zoo dikwijls ik in Groningen kom, kijk ik het huis er nog op aan. Hij woonde bij een schoenmaker, „de man Krajer,” zooals hij het op zijn wijze uitdrukte. (Ik heb later die uitdrukking „de man zoo en zoo” nog nu en dan aangetroffen in wat hij schreef, en dan zag ik altijd dien schoenmaker vóór me.) Het huis stond tusschen een korenpakhuis en een kroeg, die de druiven van Eskol op het uithangbord had en „het Land van Belofte” heette. „Dus woon ik in de woestijn,” zei Postmus, „tusschen Egypte en Kanaän.”

Daar zat ik dikwijls bij hem in zijn boven-achterkamer, en dan liep het gesprek gewoonlijk over binnen- en buitenlandsche letterkunde. Postmus kon de drie talen lezen; hij was opgeleid aan de Normalschool op den Klokkenberg te Nijmegen; ik had een meer bescheiden opleiding gehad, maar ik las toch ook Duitsch, en kende reeds eenigszins Schiller en Goethe. Dat was het aanknoopingspunt, en hij, verre mijn meerdere, ook een paar jaren mijn oudere, leidde mij in in Maria Stuart, de Jungfrau von Orleans, Don Carlos en dergelijke, waaruit ik hem nog de regels hoor aanhalen. Dat ik de groote dichters heb leeren kennen en waardeeren, daartoe heb ik van hem den stoot ontvangen.

Slechts enkele jaren duurde de omgang; toen liepen onze wegen uiteen, en in al de volgende jaren zag ik hem slechts tweemaal terug. Maar ik ontmoette hem telkens in „Timotheüs,” en het is mij een zeer weemoedige gedachte, dat ik zijn pittige, geestige schetsen van „Menschen en Boeken” voortaan zal moeten missen. Ze hadden voor mij altijd een bijzondere aantrekkelijkheid, want ik zag en hoorde daarbij steeds den vriend mijner jeugd.

En nu is hij plotseling heengegaan, weggenomen uit zijn arbeid op de middaghoogte van zijn leven. Nu woont hij niet meer in de „woestijn.” Want, Gode zij dank, Postmus had leeren verstaan, dat de aarde een woestijn is, waar de Christen doortrekt naar zijn vaderland. „Timotheüs” zal hem missen, en zijn velerlei arbeid zal hem missen, en die hem liefhebben bovenal zullen hem missen, maar hij heeft het ware „Land van Belofte” bereikt.

A. L.

V A R I A.

Dubbelzinnig.

„Als ik geen beste zaken heb gedaan,”
Zegt Jan, „wensch mijn patroon mij „naar de maan”
Toch ben 'k dusver op aard, bij hem, gebleven,
Hoe zou 'k ook zonder rusten zóóver zweven?
Maar nu hij, vol van plannen groot en veel,
Daarvoor bouwt luchtkasteel op luchtkasteel,
Nu wijst hij mij, hoe „naar de maan” te komen;
En — morgen wordt mijn afscheid al genomen.

A. J. H.

JOHANNES POSTMUS

☞ als Christen-letterkundige. ☞

Postmus was een letterkundige, een *geboren* letterkundige. En — Gode alleen de eer! — een *Christen*-letterkundige.

Neen, we willen daarom geen *levens*beschrijving van Johannes Postmus geven. Niet spreken over zijn kinderjaren, zijn schooltijd, zijn kweekelingschap, zijn onderwijzer-zijn, verscheidene jaren achtereen. Niet onderzoeken, of hij wel gehoorzaam en volgzaam is geweest; of hij als onderwijzer wel geschikt was, want — hetzij hier terloops gezegd! — ook dáárvoor moet men *geboren* zijn. Wat we willen in deze weinige regelen, is: aantoonen, dat Postmus van God de gave van *schrijven* had ontvangen; dat hij een man was, die wat te zeggen had en die het op zijn wijze ééinig zeggen kon; dat hij, een zeldzame opmerkingsgave bezittend, dingen zag, die een ander niet zag; dat hij, belezen als hij was, de dingen kon vergelijken bij het licht der historie, met het rijk der beelden, zooals maar weinigen hem hierin hebben geëvenaard, of evenaren zullen; dat hij, ten slotte, hoewel hij met de critiek als saamgegroeid was, toch, zooveel zijn beginselen dat toelieten, waardeerd sprak, ook over werk, dat afweek van den grondslag, waarop hij stond.

Postmus werd onderwijzer, werd verslaggever van een dagblad, werd schoolopziener. Maar al deze dingen waren slechts omdat Postmus leven moest, en hij werken wilde voor zijn brood. Zijn ziel echter zat in de *letterkunde*, in de *oude Nederlandsche* letteren vooral. En liet hij die ziel reeds spreken, toen hij onderwijzer was, wijder kon hij de vleugels uitslaan, toen hij schoolopziener was, en meer vrijen tijd had. Toen schreef hij zijn letterkundige critieken, vaak zoo gesmaad, zoo weersproken, maar altijd vol leven, vol kracht ook, omdat hij uit overtuiging sprak; omdat een beginsel ten grondslag lag aan al wat hij zei. Toen bestudeerde hij, als nooit te voren, de letteren, en zelfs zijn vijanden moesten zich verbazen over zijn kunde, over zijn ontzagwekkende kennis der literatuur van eigen en van vreemden bodem, over zijn kernachtigen stijl en zijn uitbeeldend vermogen. Wie kent niet zijn studie over het „Wilhelmus,” misschien de voortreffelijkste zijner studies? En wie voelt niet bij alles wat hij van Postmus leest, dat er een *Vaderlander* aan het woord is, één, die Oud-Holland liefheeft, één, die de erve der vaderen vasthoudt? Men hoore slechts enkele titels zijner werken, als: „Majesteytsschenders,” „Bij Tegenwind,” „De Frontieren over,” „Het Princenboekske,” „Oud-Holland en de Revolutie,” om onmiddellijk te weten, dat hier een *Nederlandsch* historicus aan het woord is. En ge behoeft maar één bladzijde van hem te lezen, of ge weet, dat deze historicus een *Christen* is. Postmus zelf zou hier misschien *Calvinist* geschreven hebben, want het woord Calvinist gebruikte hij niet alleen in zijn werk: Calvinistische Vertoogen. Hij *hield* van dezen naam. Want die zei hem meer dan Christen, omdat Christen tegenwoordig zoo vaag klinkt, en Calvinist aantoot, welke beginselen men huldigt. Maar ik heb hem wel eens gevraagd, of dan Calvinij zich niet, evenals Christus, *schamen* zou over velen, die zich nu naar zijn naam noemen. En ik heb hem gewezen op 1 Kor. I : 12 en III : 21—23, waar de Apostel het vleeschelijke aantoot van zich naar een naam te noemen. Dit echter daargelaten, blijft het feit, dat Postmus een *Christen* was, een Christen dan in den waren zin des woords, één, die Christus kende door wedergeboorte, die Christus liefhad door met Hem om te gaan, die Christus verheerlijkte door Hem te volgen en voor Hem te strijden met *zijn* zwaard.

Zijn *zwaard*? Ja, dat was zijn *pen*.
Neem de Jaargangen van „Timotheüs” eens vóór u, lezer! — *nu vijftien Jaargangen* — en zoek er in naar de artikelen van Postmus. Van den eersten Jaargang af, schreef hij in ons